

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr inż. Agaty Jagiełło-Tondery pt. „Koncepcja doskonalenia systemu edukacji językowej w Siłach Zbrojnych RP”

1. Podstawa formalna wykonania recenzji

Podstawą wykonania recenzji jest Uchwała Rady Dyscypliny Naukowej „Nauki o Bezpieczeństwie” Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego nr 44/RDN NoB/2023 z dnia 28 czerwca 2023 r. w sprawie wyznaczenia recenzentów rozprawy doktorskiej mgr inż. Agaty Jagiełło-Tondery.

2. Przedmiot i cel recenzji

Przedmiotem recenzji jest rozprawa doktorska mgr inż. Agaty Jagiełło-Tondery pt. „Koncepcja doskonalenia systemu edukacji językowej w Siłach Zbrojnych RP” przedstawiona w formie pracy pisemnej. Promotorem rozprawy doktorskiej jest prof. dr hab. Bogusław Jagusiak (Wojskowa Akademia Techniczna).

Celem recenzji jest ocena rozprawy doktorskiej w odniesieniu do wymagań ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2023 poz. 724), w tym przede wszystkim:

Art. 187.1. Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

2. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne.

3. Struktura i deskrypcja rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska liczy 242 strony i składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, w tym: rozdziału metodologicznego i pięciu rozdziałów merytorycznych oraz zakończenia. Zasadnicze treści rozprawy zostały poprzedzone streszczeniem

w języku polskim i angielskim. Uważam, że przyjęty układ treści zamieszczonych w dysertacji jest czytelny, spójny i (w zasadzie) zaprezentowany z zachowaniem ciągu wynikowego.

Temat dysertacji oceniam wysoko. Jest bowiem aktualny i ważny oraz ma duże znaczenie praktyczne. I co istotne, do tej pory był rzadko eksplorowany przez innych naukowców.

We „Wstępie” rozprawy doktorskiej (ss. 7-10) nakreślono motywy zainteresowania autorki komunikacją międzyludzką z wykorzystaniem języków obcych dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego oraz scharakteryzowano jej strukturę. Nie wnoszę uwag do tej części pracy.

W Rozdziale I. „Metodologia badań” (ss. 11-18) zarysowano sytuację problemową oraz zaprezentowano założenia badawcze, w tym: przedmiot i cel badań oraz problemy badawcze i hipotezy robocze. Wskazano na wykorzystane metody, techniki i narzędzia badawcze. Opisano także – aczkolwiek pobieżnie – grupy badawcze. Moim zdaniem dopełnieniem rozdziału byłoby przedstawienie organizacji i przebiegu badań w ramach dysertacji.

Uważam, że w tej części pracy znajdują się zapisy o charakterze polemicznym oraz wymagające doprecyzowania (proszę kandydatkę do stopnia doktora o udzielenie odpowiedzi na pytania):

- tytuł rozprawy: „Koncepcja doskonalenia systemu edukacji językowej w Siłach Zbrojnych RP”, przedmiot badań: (...) *polityka językowa resortu obrony w aspekcie interoperacyjności Sił Zbrojnych RP w ramach funkcjonowania i realizowania polityki językowej Sojuszu Północnoatlantyckiego* (s. 16), główny problem badawczy: *w jaki sposób polityka językowa kształtuje bezpieczeństwo narodowe?* (s. 17). **Jaka jest zależność pomiędzy tytułem pracy, przedmiotem badań i głównym problemem badawczym w opracowaniach naukowych?**
- hipotezy szczegółowe: *H1: Polityka językowa jest istotnym elementem bezpieczeństwa oraz H3: Nauczanie języków obcych w resorcie obrony zgodnie z normą Stanag 6001 jest determinantą wysokiego poziomu nauczania językowego* (s. 17). **Jaka jest różnica pomiędzy hipotezą a tezą stanowiącymi oś konstrukcyjną pracy naukowej?**

- (...) wykorzystano metody teoretyczne: analizę, syntezę, porównanie i uogólnienie (s. 18). **Jaką metodę teoretyczną wykorzystywano w badaniach w ramach dysertacji w celu ustalania wniosków?**

W Rozdziale II. „Polityka językowa w ujęciu securitologicznym” (ss. 19-57) zamieszczono podstawowe informacje dotyczące polityki językowej w zakresie kształtowania bezpieczeństwa państwa, poprzez zaprezentowanie roli jaką ta polityka pełni w kulturze bezpieczeństwa.

W tej części pracy moje wątpliwości budzą następujące zapisy (proszę kandydatkę do stopnia doktora o udzielenie odpowiedzi na pytanie): *Przeciętnie na przyswojenie podstaw języka obcego typologicznie nie bardzo odległego np. języka angielskiego potrzeba 1200 godzin (s. 30) oraz Poniższe zestawienie przedstawia przybliżoną liczbę godzin nauki w doniesieniu do danego poziomu językowego (poziom podstawowy (A): 260-320 godzin – przyp. recenzenta): A1 – 80-120 h, A2 – 180-200 h (s. 30). **Z czego wynika różnica w liczbie godzin potrzebnych na przyswojenie podstaw języka obcego?***

Rozdział III. „Język w dyskursie o bezpieczeństwie” (ss. 58-86) stanowi pewnego rodzaju wprowadzenie do przedmiotu badań poprzez rozważania dotyczące wpływu języka na bezpieczeństwo państwa. W dysertacji znaleźć można wiele trafnych stwierdzeń – z którymi się zgadzam – np. (...) *bezpieczeństwo językowe jest nową kategorią bezpieczeństwa będącą wypadkową nauk o bezpieczeństwie, stosunkach politycznych i międzynarodowych, językoznawstwa, socjologii, psychologii, zarządzania w odniesieniu do sprawnej komunikacji językowej lub jej braku i wynikających stąd problemów politycznych, militarnych, ekonomicznych etc. (s. 73).* Zaprezentowane w tym rozdziale dociekania uznaję za poprawne pod względem merytorycznym i metodycznym.

W Rozdziale IV. „Kształcenie językowe w siłach zbrojnych” (ss. 87-120) przedstawiono nauczanie języków obcych personelu wojskowego realizowanego w Polsce oraz Bułgarii, Rumunii, Niemczech i na Węgrzech (państwach NATO). Wybór państw należy uznać za właściwy z racji zróżnicowanego podejścia w nich zarówno do systemu szkolnictwa wojskowego jak i doświadczeń w dziedzinie glottodydaktyki. Treści tego rozdziału nie budzą moich zastrzeżeń.

Rozdział V. „Koncepcja doskonalenia systemu edukacji językowej do bezpieczeństwa” (ss. 121-167) – w mojej opinii – jest najbardziej wartościową, a zarazem praktyczną częścią rozprawy doktorskiej. Zawiera bowiem autorską modyfikację systemu edukacji językowej mającego przełożenie na obowiązujące kształcenie językowe w resorcie obrony narodowej. Modyfikacja systemu została przygotowana w odniesieniu do zmian systemowych, modyfikacji programowych i innowacji metodycznych. Należy zaznaczyć, że niektóre propozycje doskonalenia systemu zostały zaczerpnięte z kształcenia językowego realizowanego w Wojskowej Akademii Technicznej (s. 121) – i słusznie. Uważam, że jak najbardziej zasadnym jest korzystanie ze sprawdzonych rozwiązań.

W przedmiotowej koncepcji pokazano nowatorskie rozwiązanie, mianowicie: zaproponowano włączenie cywilnej kadry dydaktycznej w określone przedsięwzięcia i zadania realizowane przez wojsko, które autorka określiła mianem *odwróconej immersji językowo-środowiskowej* (s. 161). Wskazano także na problemy, które będą wymagały rozwiązania np. (...) *na rynku polskim brakuje odpowiednich materiałów, które mogłyby posłużyć jako główne podręczniki* (s. 139). Moim zdaniem świadczy to kompleksowym podejściu do zagadnienia doskonalenia systemu edukacji języka obcego.

Pomimo wielu wartościowych stwierdzeń zamieszczonych w tym rozdziale uważam, że doprecyzowania wymaga zapis (proszę kandydatkę do stopnia doktora o udzielenie odpowiedzi na pytanie): *Postrzegając umiejętności językowe jako istotny element zapewnienia bezpieczeństwa zarówno narodowego jak i międzynarodowego, niezbędnym jest (s)tworzenie kultury ustawicznego kształcenia i doksztalcania. Zachowanie ciągłości uczenia się, ciągłości akwizycji języków obcych powinno stać się jednym z działań priorytetowych wpisanych w cykl doskonalenia kadry wojskowej* (s. 124). **Jakie formy powinno przyjmować ustawiczne kształcenie języków obcych personelu wojskowego?**

Rozdział VI. „Ewaluacja wyników badań” (ss. 168-209) zawiera wnioski z badań ankietowych i wywiadów swobodnych, które (tak zakładam) zostały zaimplementowane w „Koncepcji doskonalenia systemu edukacji językowej do bezpieczeństwa”. Pragnę zwrócić uwagę, że o ile odpowiedzi respondentów w ramach badań ankietowych zostały zaprezentowane i zinterpretowane w sposób właściwy, to opinie ekspertów pozyskanych w wywiadach przedstawiono w postaci

pojedynczych zdań, np. (...) *wywiady eksperckie potwierdziły w znacznej mierze założone w pracy hipotezy i problemy badawcze* (s. 204) lub (...) *zaproponowane wprowadzenie terminu „bezpieczeństwo językowe” zostało pozytywnie przyjęte przez ekspertów* (s. 205). Przyjęte rozwiązanie w odniesieniu do wywiadów budzi mój pooznaczący niedosyt.

Nie do końca jest zrozumiałe umieszczenie treści Rozdziału V. „Koncepcja doskonalenia systemu edukacji językowej do bezpieczeństwa” przed treściami Rozdziału VI. „Ewaluacja wyników badań”, tym bardziej, że we wprowadzeniu do Rozdziału VI zapisano: *Niniejszy rozdział został poświęcony uzyskaniu odpowiedzi na pytanie dotyczące możliwości przełożenia wniosków z analizy badania ankietowego na kierunki zmian w pragmatyce kształcenia językowego w resorcie obrony narodowej* (s. 168). **Dlatego proszę o uzasadnienie przyjętej kolejności prezentacji treści rozdziałów V i VI.**

Doceniam, że poszczególne rozdziały zawierają wyniki badań będące kontynuacją rozważań umieszczonych w poprzedzających rozdziałach (z jednym wyjątkiem). Każdy z rozdziałów merytorycznych kończy się wyodrębnionymi wnioskami. Zabieg ten, z jednej strony, sprzyja systematyzowaniu wyników badań, z drugiej zaś – świadczy o konsekwencjach badawczych.

W „Zakończeniu” rozprawy doktorskiej (ss. 210-214) skonstatowano, że oprócz osiągnięcia celu badań udało się także rozwiązać problem badawczy – co potwierdzam. Ponadto, zaprezentowano uogólnione efekty przeprowadzonych badań. Jak najbardziej zgadzam się z zestawionymi konkluzjami.

Część merytoryczną dysertacji dopełnia wykaz aktów i dokumentów prawnych, artykułów i monografii naukowych, źródeł internetowych (niestety bez ponumerowania pozycji), a także aneksy oraz wykaz rysunków, tabel i wykresów.

Jako znaczne uchybienie traktuję brak w aneksach arkusza wywiadu swobodnego z ekspertami. Podobnie traktuję brak cytowań lub chociażby odwołań do opinii ekspertów. Uważam, że przywołanie stanowisk ekspertów byłoby „mocnym” argumentem potwierdzającym słuszność rozwiązania przyjętego w „Koncepcji doskonalenia systemu edukacji językowej do bezpieczeństwa”. **Dlatego proszę o ujawnienie powodów niezamieszczenia w rozprawie doktorskiej arkusza wywiadu swobodnego oraz braku cytowań lub odwołań do opinii ekspertów.**

Rozprawa doktorska została napisana poprawnym językiem naukowym z nielicznymi powtórzeniami i błędami literowymi. Miejscami autorka nadużywa zwrotów obcojęzycznych, co – w mojej ocenie – nie służy komunikatywności przekazu. W tekście zastosowano w odpowiednich miejscach wyróżnienia i cytaty. Grafika jest czytelna i wykonana na ogół poprawnie. Trudno jednak zgodzić się z opisem grafiki zaprezentowanej na s. 37 i 74, że są to rysunki – uważam, że są to wykresy oraz podpisami zestawień ze s. 76 i 133, że są rysunkami, są raczej tabelami. Ciężar gatunkowy nielicznych błędów nie powoduje obniżenia wartości redakcyjnej rozprawy doktorskiej.

*

Stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska została przygotowana zgodnie ze standardami stawianymi pracom naukowym o charakterze promocyjnym. Została poprawnie opracowana (z nielicznymi niedomaganiem) w warstwie metodologicznej, merytorycznej i empirycznej. Posiada spójną strukturę i jest wystarczająco obszerna, by zaprezentować uzasadnione rozwiązanie problemu naukowego.

Działania poznawcze podjęte przez mgr inż. Agatę Jagiełło-Tonderę są aktualne i interesujące, szczególnie w kontekście wojny w Ukrainie, i wynikającej z tego faktu współpracy armii sojusznicznych.

Zamieszczone w tej części recenzji uwagi krytyczne były powodowane moim przeświadczeniem, że ważną cechą badacza jest refleksyjność, czyli otwartość na procesy krytycznego namysłu nad sferą poznania i wynikiem.

4. Ocena rozprawy doktorskiej pod względem spełnienia wymagań ustawowych

a) ogólna wiedza teoretyczna oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie

Analiza treści recenzowanej rozprawy doktorskiej potwierdza, że kandydatka do stopnia doktora sprawnie cytowała i odwoływała się do odpowiednio dobranych polsko- i obcojęzycznych źródeł i publikacji związanych z tematem dysertacji (całościowa bibliografia liczy 19 stron druku), prowadziła rzeczową polemikę z poglądami innych autorów oraz zaprezentowała własne merytorycznie uzasadnione stanowisko, poprzez opracowanie koncepcji doskonalenia systemu edukacji

językowej. Uznaję, że mgr inż. Agata Jagiełło-Tondera jest teoretycznie przygotowana do naukowej dyskusji w ramach nauk o bezpieczeństwie.

Rozprawa doktorska ma przemyślaną konstrukcję wyводу sprzyjającą prawidłowemu formułowaniu ustaleń, ocen i wniosków. W zasadzie poprawnie sformułowano i uzasadniono problemy i hipotezy oraz dobrano i użyto metody badawcze. Przeprowadzono oryginalne badania ankietowe. Co ważne, w pracy naukowej zachowano staranność, obiektywizm i rzetelność. Tym samym kandydatka do stopnia doktora potwierdziła znajomość metodologii badań naukowych oraz poprawność prowadzenia badań.

Powyższe pozwala na stwierdzenie, że mgr inż. Agata Jagiełło-Tondera posiada ogólną wiedzę teoretyczną oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

b) oryginalne rozwiązanie problemu naukowego

Recenzowana rozprawa doktorska jest jedyną – znaną mi – próbą na gruncie polskim rozwiązania problemu naukowego dotyczącego polityki językowej wpisującego się w nauki o bezpieczeństwie. Do tej pory w dyskusji na temat kształcenia językowego wypowiedzieli się przede wszystkim specjaliści z zakresu językoznawstwa, socjologii i psychologii. Stąd – w moim przekonaniu – oryginalność przyjętego na potrzeby dysertacji problemu naukowego.

Kandydatce do stopnia doktora udało się sprofilować rozprawę doktorską oraz w jej ramach zrealizować badania empiryczne w taki sposób, że przedstawiona propozycja zmian w systemie edukacji języków obcych personelu wojskowego ma charakter nowatorski, a także istotne wartości poznawcze i praktyczne.

Za najważniejsze osiągnięcia mgr inż. Agaty Jagiełło-Tondery w ramach rozprawy doktorskiej, które wynikają z oryginalności rozwiązania problemu naukowego uznaję:

- wprowadzenie w sposób merytorycznie uzasadniony do dyskursu naukowego terminu „bezpieczeństwo językowe”, jako nowej kategorii bezpieczeństwa będącego wypadkową nauk o bezpieczeństwie, stosunkach międzynarodowych, językoznawstwa, nauk socjologicznych, psychologii oraz nauk zarządzaniu i jakości;

- przygotowanie konstruktywnej „Koncepcji doskonalenia systemu edukacji językowej do bezpieczeństwa” uwzględniającej zmiany systemowe, modyfikacje programowe i innowacje metodyczne.

W mojej ocenie kandydatka do stopnia doktora rozwiązała trudny (interdyscyplinarny) w swojej naturze problem naukowy. Wymagało to odwagi intelektualnej, właściwego przygotowania metodologicznego, a przede wszystkim znajomości kluczowych tekstów dla rozwiązywanego problemu badawczego, do których autorka się odwoływała (392 przypisy). Dzięki rozważaniom zamieszczonym w rozprawie doktorskiej wzbogacony został istniejący dorobek w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

*

Uważam, że mgr inż. Agata Jagiełło-Tondera posiada ogólną wiedzę teoretyczną, która wykracza poza nauki o bezpieczeństwie oraz wystarczające umiejętności do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, co zagwarantowało oryginalne rozwiązanie problemu naukowego w ramach rozprawy doktorskiej.

5. Konkluzja

Recenzowaną rozprawę doktorską mgr inż. Agaty Jagiełło-Tondery pt. „Koncepcja doskonalenia systemu edukacji językowej w Siłach Zbrojnych RP” oceniam pozytywnie i uznaję za interesujące opracowanie o charakterze naukowym, wypełniające deficyt prac z zakresu kształcenia językowego w Siłach Zbrojnych RP.

Dysertacja stanowi świadectwo:

- a) ogólnej wiedzy teoretycznej oraz umiejętności do samodzielnego prowadzenia badań naukowych przez kandydatkę do stopnia doktora;
- b) oryginalnego rozwiązania problemu naukowego przez kandydatkę do stopnia doktora.

Biorąc powyższe stwierdzam, że zostały spełnione wszystkie wymagania wynikające z art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 2023 poz. 742) i na tej podstawie stawiam wniosek o dopuszczenie mgr inż. Agaty Jagiełło-Tondery do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

.....